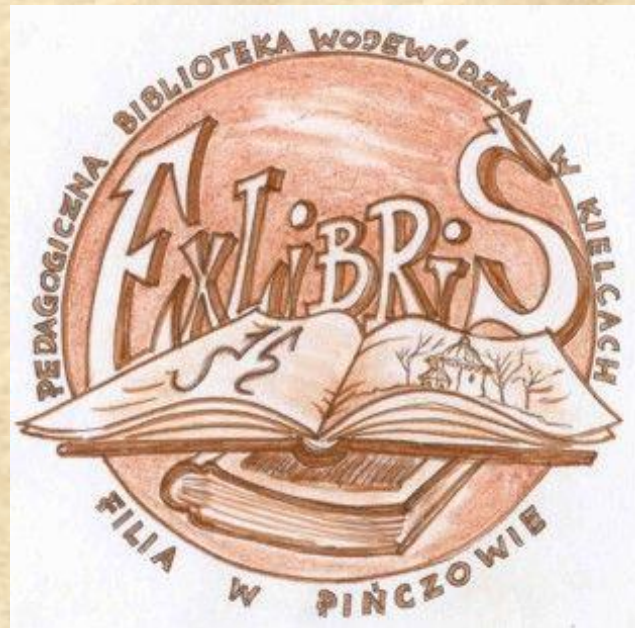

Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Kielcach Filia w Pińczowie

Opracowanie: Robert Karpiński

400. rocznica bitwy pod Chocimiem

1621-2021

Fragment obrazu „Bitwa pod Chocimiem” Józefa Brandta

(1000 faktów z historii Polski. Kopalnia wiedzy o historii naszego kraju, red. prow. M. Siwiec, Bielsko-Biała, Wydawnictwo Dragon, 2019, s. 177)

Spis treści:

1. Stosunki Polski z Turcją.
2. Przyczyny wojny.
3. Bitwa pod Cecorą.
4. Początek wojny.
5. Chocim – 1621 r.

Jan Karol Chodkiewicz – obraz
Wojciecha Gersona

(Wisner H., Rokosz Zebrzydowskiego, Kraków, Krajowa Agencja
Wydawnicza, 1989, 80 s.)

Stosunki Polski z Turcją

Rzeczpospolita przez długie lata zdołała utrzymywać przyjazne relacje z imperium Tureckim. Nie miało też na to wpływu zaangażowanie się polskiego króla Władysława na Węgrzech i jego śmierć pod Warną 1444 r. Kryzys nastąpił dopiero w latach dwudziestych XVII w. Z jednej strony na Polskę napadali Tatarzy – lennicy sułtana, z drugiej strony swoje wyprawy na posiadłości tureckie organizowali Kozacy – lennicy Polski. Dodatkowo polscy magnaci ingerowali w wewnętrzne sprawy Mołdawii, która pozostawała w strefie wpływów tureckich. Początkowo były to tylko mało znaczące wypadki, ale w końcu doprowadziły do wojny.

Przyczyny wojny

Wojna wybuchła w 1620 r. i trwała do 1621 r. Jej przyczyną było udzielenie pomocy Wiedniowi obleganemu przez siedmiogrodzkiego lennika tureckiego Gabora Bethlena. Król Polski Zygmunt III Waza wysłał oddziały słynnych lisowczyków, którzy rozbili wojska Bethlena pod Humiennem w 1619 r. Dodatkowo Kozacy zdobyli Warnę. Polacy wysłali pośpiesznie poselstwa dyplomatyczne, ale nie udało im się załagodzić sytuacji. Sułtan zarządził wyprawę na Polskę. Wówczas Polacy, by zapobiec atakowi, wyruszyli na wyprawę do lennika Turcji – Mołdawii. Wodzem został hetman wielki koronny Stanisław Żółkiewski.

Bitwa pod Cecorą

Powadził on 7-tysięczną armię, która składała się w większości z niekarnych magnackich pocztów, co utrudniało dowodzenie. Po dotarciu do Mołdawii hetman chciał wzorem Jana Zamoyskiego stoczyć bitwę w pobliżu Cecory. Gdy pojawiła się 15-tysięczna armia wroga, doszło do bitwy, która początkowo toczyła się po myśli Polaków, ale potem wskutek Zdrady Mołdawian wszystko się zmieniło. Polacy utracili ducha walki. Hetman zarządził odwrót.

Śmierć Stanisława
Żółkiewskiego
– obraz Walerego Eljasza
-Radzikowskiego
(Olejnik K., Chocim 1673, Warszawa,
Edipresse, 2015, 89 s.)

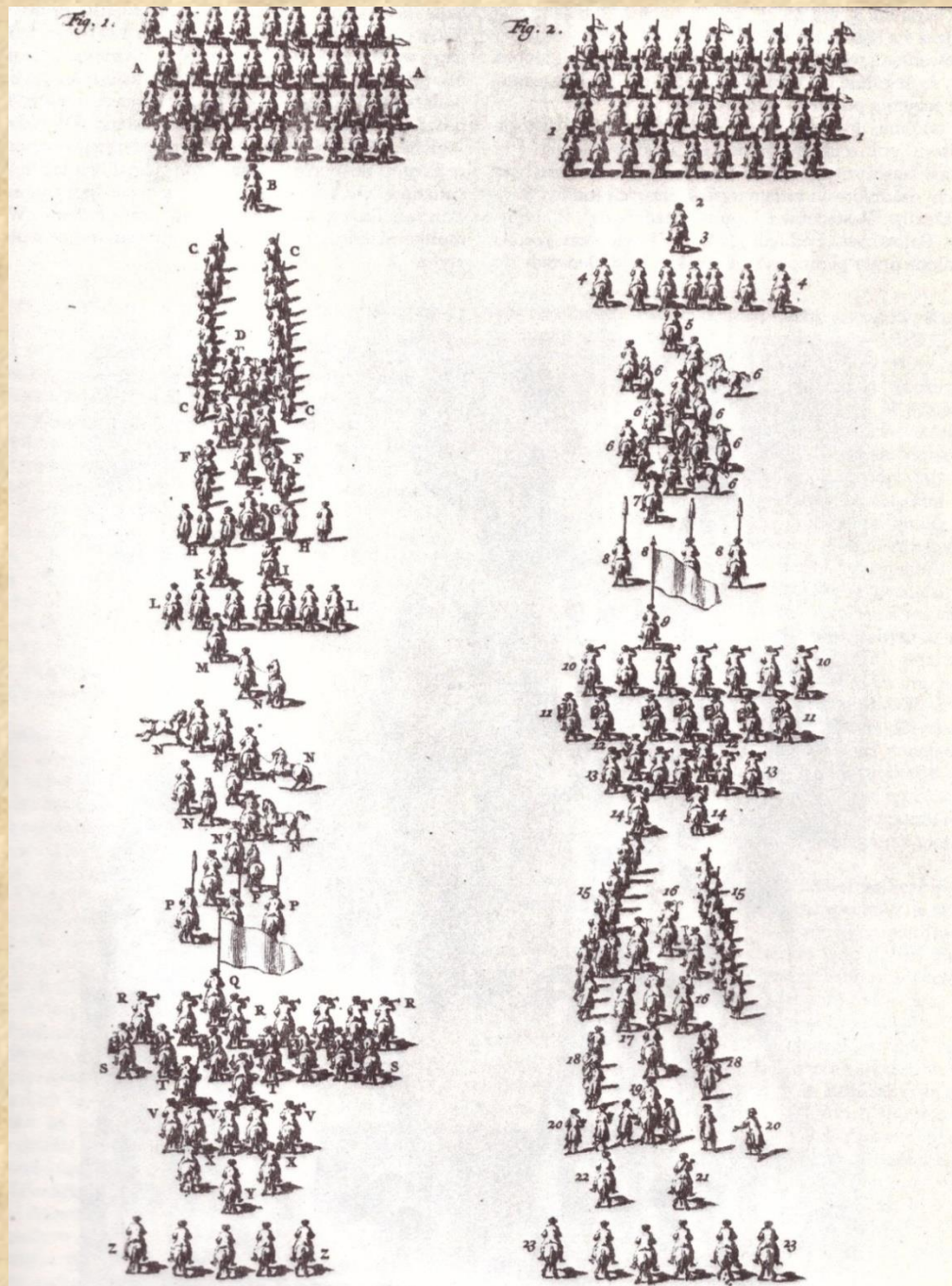
Odwrót odbywał się po osłoną taboru. Polacy dzielnie i umiejętnie odpierali ataki przeciwników, a gdy znaleźli się w pobliżu Mohylewa, niedaleko granicy doszło do paniki wywołanej plotką o ucieczce hetmanów. Tabor został rozerwany i na taką okazję czekali tylko Tatarzy, którzy wspierali Turków i cały czas atakowali tabor. Bitwa została przegrana. Hetman wielki koronny Stanisław Żółkiewski poległ, a hetman polny koronny Stanisław Koniecpolski dostał się do niewoli. Tylko nielicznym udało się uciec.

Początek wojny

Po bitwie pod Cecorą na Polskę napadli Tatarzy. Sejm uchwalił nadzwyczajne podatki, które miały zapewnić zaciągnięcie 60-tysięcznej armii. A w 1621 r. ruszyła wielka wyprawa wojenna. Dowodził sam sułtan Osman II. Armia Turecka liczyła 100 tys. żołnierzy, w tym 10 tys. Tatarów i 5 tys. nogajów budziackich i dobrudzkich. Polska przygotowała się lepiej. Kozacy zdecydowali się poprzeć Rzeczpospolitą. Szczególnie przychylny naszemu krajowi był Piotr Konaszewicz-Sahajdaczny. Wobec śmierci hetmana wielkiego koronnego Stanisława Żółkiewskiego i niewoli hetmana polnego Stanisława Koniecpolskiego dowództwo Otrzymał hetman wielki litewski Jan Karol Chodkiewicz.

Marsz armii osmańskiej z chorągwiami i
buńczukami, ryc. W dziele
Marsigliego 23.

(Żygulski Z., Odsiecz Wiednia 1683, Kraków,
Krajowa Agencja Wydawnicza, 1994, 73 s.)

Chocim – 1621 r.

Armia liczyła 55 tys. żołnierzy w tym 30 tys. Kozaków. Miejscem zbiórki wojska była twierdza w Kamieńcu Podolskim. Celem był zamek w Chocimiu, gdzie hetman chciał bronić się w warownym obozie przylegającym do zamku i opartym o rzekę Dniestr. Obrona dzieliła się na 3 odcinki: prawy – Stanisława Lubomirskiego, centralny – królewicza Władysława i lewy – Jana Karola Chodkiewicza. Kozacy zajęli miejsce najbardziej zagrożone i przylegające do lewego skrzydła.

Żołnierze tureccy z XVII w.
- rys. Richard Knotel
(Kienzler I., Chocim 1621, Warszawa,
Edipresse, 2014, 89 s.)

Bitwa pod Chocimiem – fragment obrazu Józefa Brandta

(1000 faktów z historii Polski. Kopalnia wiedzy o historii naszego kraju, red. prow. M. Siwiec, Bielsko-Biała, Wydawnictwo Dragon, 2019, s. 177)

Walki rozpoczęły się już 2 września, gdy pod mury podeszły pierwsze oddziały tureckie. Hetman na widok wojsk tureckich wyprowadził swoje wojska z obozu. Osobiście zagrzewał swoich żołnierzy do walki i po odśpiewaniu „Bogurodzicy” Polacy byli gotowi do walki. Turcy wystraszyli się jednak husarii i nie zdecydowali się na atak.

Jan Karol Chodkiewicz – obraz
anonimowego malarza
(Kienzler I., Chocim 1621, Warszawa,
Edipresse, 2014, 89 s.)

Uznali, że łatwiej im będzie zaatakować obóz kozacki, który jeszcze nie był gotowy. Atak został odparty przez samych Kozaków, ale hetman na wszelki wypadek wysłał im na pomoc piechotę niemiecką pod komendą Lermutha i kilka chorągwi jazdy. Jeden z dowódców tureckich – bejlerbej Sylistrii został ranny, a inny bejlerbej – władca Anatolii dostał się do niewoli.

Hetman kozacki

Piotr Konaszewicz

(Kienzler I., Chocim 1621, Warszawa, Edipresse, 2014, 89 s.)

Obóz i zamek był cały czas wzmacniany, by łatwiej było się bronić. Hetman Chodkiewicz, zwycięzca spod Kircholmu, bardziej jednak pragnął otwartej walki w polu i chciał wyprowadzić wojska przed szanice. Pozostali dowódcy nie zgodzili się jednak na to.

Janczarowie, piechota turecka.

Akwarela poł. XVII w.

(Historia Polski w obrazach, red. E. Olczak,
Warszawa, Wydawnictwo Demart, 2008, s.

4 września Turcy ponownie zaatakowali obóz broniony przez Kozaków, których wspierali też Polacy. Szturmowali cztery razy, ale bezskutecznie. Po czwartym ataku Kozacy, piechota koronna i lisowczycy przeszli do kontrataku i zdobyli kilka dział. Wtargnęli też do obozu tureckiego. Hetman nie zdecydował się użyć większych sił i szansa na zwycięstwo została zaprzepaszczona.

Żołnierze korpusu janczarów

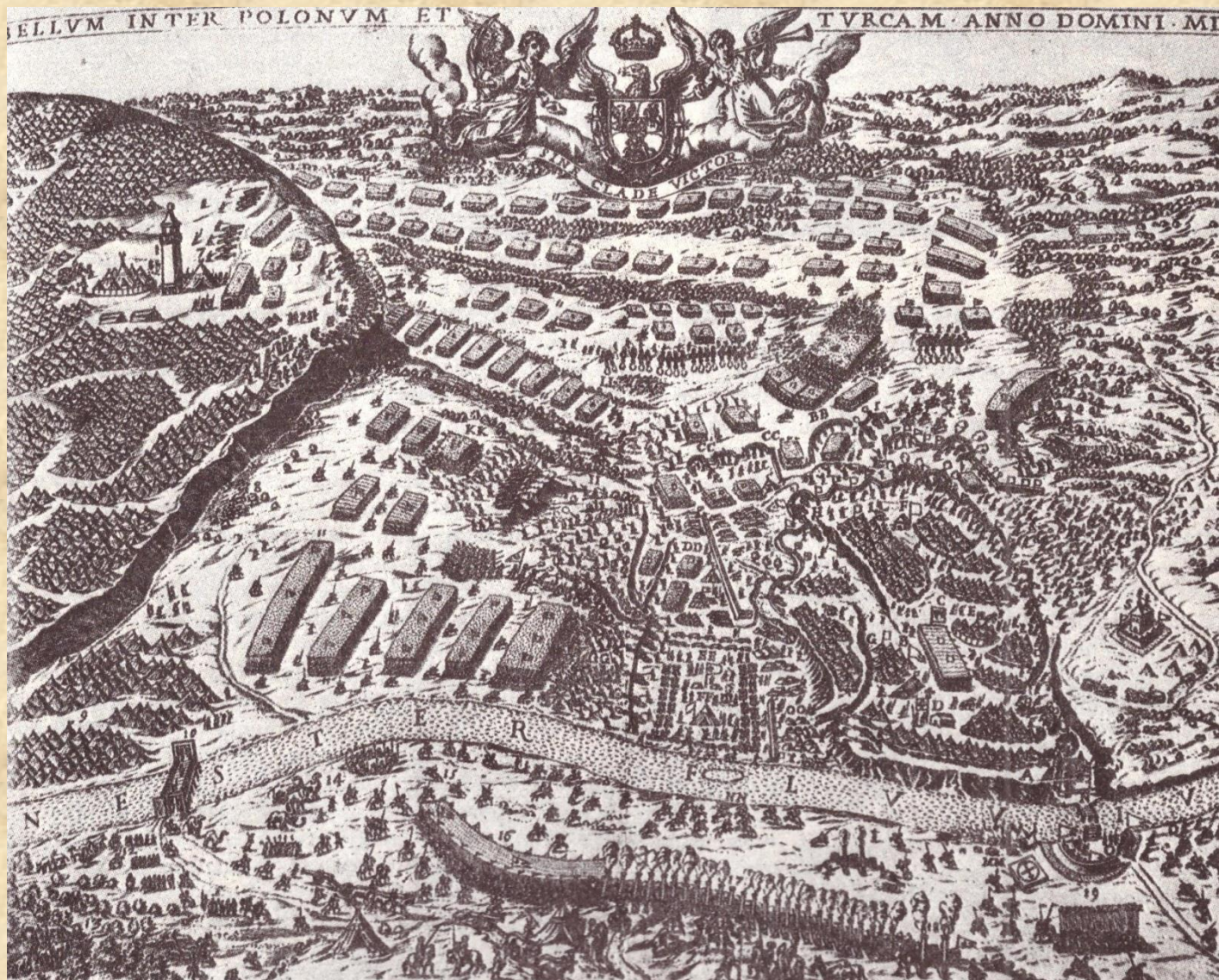
- rys. Richard Knotel

(Kienzler I., Chocim 1621, Warszawa,
Edipresse, 2014, 89 s.)

7 września Kozacy dokonali nieudanej wycieczki do obozu wroga. Wtedy Turcy zaatakowali na lewym i środkowym odcinku czym zaskoczyli obrońców i wybili dwie rotę piechoty. Wywołało to panikę obrońców i dopiero atak z boku husarii pod dowództwem hetmana przyczynił się do odparcia ataku. Polacy pokonali pięciokrotnie silniejszego przeciwnika.

Radość w obozie Chodkiewicza –
fragment tryptyku „Bitwa pod
Chocimem” Stanisława Batowskiego
(Kienzler I., Chocim 1621, Warszawa, Edipresse,
2014, 89 s.)

Bitwa pod Chocimiem 1621 – ryc. J. Lauro z XVII w.

(Kienzler I., Chocim 1621, Warszawa, Edipresse, 2014, 89 s.)

W kolejnych dniach oblegający ograniczali się tylko do silnego ostrzału. Kolejny atak nastąpił 12 września. Ponownie Turcy zaatakowali obóz kozacki, ale i tym razem bezskutecznie. 14 września armia turecka została wzmocniona przez oddziały bejlerbeja Budy Karakasza.

Turcy bronią się przed atakiem husarii – fragment tryptyku „Bitwa pod Chocimem” Stanisława Batowskiego (Kienzler I., Chocim 1621, Warszawa, Edipresse, 2014, 89 s.)

15 września Karakasza poprowadził kolejny atak 30 tysięcy żołnierzy w tym 5 tysięcy janczarów. Celem było słabiej bronione centrum. Napastnikom udało się przełamać obronę i wtargnąć do obozu. I znów hetman zareagował szybko i skutecznie. Karakasza poległ, a jego żołnierze musieli się wycofać z dużymi stratami.

Setnik janczarów wg. N. de Nicolaya
(Żygulski Z., Odsiecz Wiednia 1683, Kraków, Krajowa
Agencja Wydawnicza, 1994, 73 s.)

Turcy cały czas próbowali przełamać obronę, ale nie mogli. W końcu podjęli próbę zawarcia pokoju. Stosowne listy dostarczył mołdawski dyplomata Baptysta Wewelli. W obozie polsko-kozackim zebrała się rada wojenna. Była skłonna przystąpić do rozmów, ale sprzeciwił się hetman Jan Karol Chodkiewicz. Był pewien, że Turcy nie są w stanie pokonać jego wojsk.

Kozak rysunek nieznanego autora
(Косенко Л., Козаки. Факти, міфи, коментарі.
Лицарський орден України, Київ, Видавництво
Школа, 2007, 576 с.)

Turcy rozpoczęli rozmowy, gdyż w ich obozie pojawiły się problemy z aprowizacją i szerzyły się choroby. W obozie obleganych wystąpiły podobne kłopoty, ale miały mniejszy zasięg. Pomimo tych problemów nadal trwały walki. Z 18 na 19 września Kozacy uderzyli na obóz turecki wywołując panikę i zdobywając bogate łupy.

Jan Karol Chodkiewicz – portret z XVII w.
(Historia Polski w obrazach, red. E. Olczak, Warszawa,
Wydawnictwo Demart, 2008, s.110)

W odpowiedzi Turcy ruszyli na wały, ale zostali odparci. Na rozkaz sułtana przeprowadzono część oddziałów przez Dniestr w celu uderzenia na polskie zaplecze. Kolejne szturmy w dniach 25 i 28 września zostały odparte. Choroby, głód, ale przede wszystkim brak prochu zakończyły walki. Poza tym Turcy też byli już na skraju wyczerpania.

Buńczuczni ze znakami –
miniatura z Kodeksu
wiedeńskiego

(Żygulski Z., Odsiecz Wiednia 1683,
Kraków, Krajowa Agencja
Wydawnicza, 1994, 73 s.

Dodatkowo w ostatnich dniach pogorszyło się zdrowie sędziwego hetmana Chodkiewicza. Kiedy na radzie 18 września upadła idea poddania się, ponieważ większość dowódców chciała się bić, hetman na krótko ożywił się, ale w kolejnych dniach jego stan znacznie się pogorszył.

Atak husarii – obraz Juliusza Kossaka

(Rosik S., Poczest polskich królów i książąt, Wrocław, Wydawnictwo Dolnośląskie, 2004, 300 s.)

23 września kiedy obrońcy wycofali się na nowe pozycje obronne, hetman przekazał buławę Lubomirskiemu i zmarł. Śmierci nie udało się ukryć. Nie złamało to jednak ducha obrońców i odpierali kolejne szturmy. Dopiero 29 września wobec braku prochów walki ustały.

Jan Karol Chodkiewicz –
obraz Juliusza Kossaka

(Wisner H., Rokosz Zebrzydowskiego, Kraków,
Krajowa Agencja Wydawnicza, 1989, 80 s.)

Rozpoczęły się rozmowy pokojowe. Rzeczpospolita nie straciła żadnych ziem i nie została podporządkowana sułtanowi. Turcy otrzymali tylko kilka podarków. W myśl porozumienia Rzeczpospolita miała obowiązek powstrzymać Kozaków przed najezdami na posiadłości tureckie, a Turcja miała powstrzymać Tatarów. Chocim przeszedł pod władzę hospodara mołdawskiego, a księstwa naddunajskie uznane zostały za strefę wpływów Turcji.

Król Władysław IV Waza

(Rosik S., Poczet polskich królów i książąt, Wrocław, Wydawnictwo Dolnośląskie, 2004, 300 s.)

Pokój chocimski zakończył wojnę. Rzeczpospolita straciła 8 tysięcy ludzi – 2 tys. zginęło, 3 tys. zmarło z powodu ran, chorób i głodu, zaś 2,7 tys. zdezerterowało lub dostało się do niewoli. Turcy stracili 40 tysięcy ludzi, a Tatarzy 2 tysiące.

Pokój chocimski – obraz
Marcella Baciarellego
(Kienzler I., Chocim 1621, Warszawa,
Edipresse, 2014, 89 s.)

Literatura

1. 1000 faktów z historii Polski. Kopalnia wiedzy o historii naszego kraju, red. prow. M. Siwiec, Wydawnictwo Dragon, Bielsko-Biała, 2019.
2. Borucki, M.: Historia Polski do 2010 roku, Warszawa : "Mada", 2010.
Pińczów - Czytelnia: sygn. 27522;
3. Historia Polski w obrazach, red. E. Olczak, Wydawnictwo Demart, Warszawa, 2008.
4. Kienzler I.: Chocim 1621, Warszawa, 2014.
5. Косенко Л.: Козаки. Факти, міфи, коментарі. Лицарський орден України, Київ, 2007.
6. Olejnik K.: Chocim 1673, Warszawa, 2015.
7. Pajewski, J.: Buńczuk i koncerz : z dziejów wojen polsko-tureckich, Warszawa, 1983.
Pińczów - Wypożyczalnia: sygn. 17919;

Literatura

8. Pajewski, J.: Buńczuk i koncerz : z dziejów wojen polsko-tureckich, Warszawa, 1983.

Pińczów - Wypożyczalnia: sygn. 17919;

9. Podhorodecki, L.: Chocim 1621 : z historii polskiego oręża, Warszawa, 2015.

Pińczów - Wypożyczalnia: sygn. 31061;

10. Rosik S.: Poczet polskich królów i książąt, Wrocław, 2004.

11. Wisner, H.: Kircholm 1605 : triumf polskiej jazdy, Warszawa, 2016.

Pińczów - Wypożyczalnia: sygn. 31060;

12. Wisner, H.: Rokosz Zebrzydowskiego, Kraków, 1989.

13. Woliński, J.: Z dziejów wojen polsko-tureckich , Warszawa, 1983.

Pińczów - Wypożyczalnia: sygn. 17967;

14. Żygulski Z.: Odsiecz Wiednia 1683, Kraków, 1994.